

Bijlage HAVO
2013

tijdvak 2

geschiedenis

Bronnenboekje

De Republiek in een tijd van vorsten

bron 1

In augustus 1572 schrijft Willem van Oranje aan zijn broer over een gebeurtenis die kort daarvoor heeft plaatsgevonden:

Mijn enige hoop was steun te krijgen van Franse zijde. (...) U snapt in welke mate dit onze zaak nadelig beïnvloedt. Als het niet gebeurd was, hadden we misschien eindelijk de hertog van Alva in onze macht gehad.

bron 2

Een aantal bepalingen uit de *Geheime Instructie van Zijne Majesteit Filips II aan de hertog van Alva* uit 1566:

- 1 Dat één godsdienstwet moet worden opgesteld en dat onder geen enkele voorwaarde de Inquisitie onder die naam mag worden gebruikt aangezien dit angstaanjagend is voor de mensen.
- 2 Dat burchten moeten worden gebouwd in de regio's waar opstanden geweest zijn.
- 3 Dat de bevolking moet worden ontwapend.
- 4 Dat er geen algemene raden, of Brede Raden¹⁾ zoals deze bekend staan, meer zijn.
- 5 Dat één muntstelsel wordt gebruikt, gebaseerd op gelijke waarden en gewichten in het hele land.
- 6 Dat een lijst van zes personen moet worden opgesteld van personen die een voorbeeldfunctie kunnen vervullen voor de rest van het volk.
- 7 Dat dertig oorlogsschepen worden bewapend die patrouilleren in oorlog en vrede en toezicht houden op alle schepen die komen en gaan en dat er belastingen worden ingesteld om deze schepen te bekostigen.
- 8 Tot slot, dat een generaal pardon wordt afgekondigd en dat de straffen gematigd zijn om de inwoners aan te moedigen om terug te keren naar hun land, zoals ook Julius Caesar dit deed, die eerder overwon door mildheid dan door strengheid.

noot 1 Een Brede Raad vormde het stadsbestuur en bestond uit onder meer de burgemeesters, schepenen, oud-schepenen, vertegenwoordigers van de wijken en afgevaardigden van de belangrijkste gilden.

bron 3

Een prent uit 1606 met als titel *De huidige rebelse staat van Holland* (met Holland wordt hier de Republiek bedoeld, de "huidige staat" betekent de toestand in 1606):

Toelichting

De vrouwenfiguur in het midden is de Hollandse Maagd die garen spint uit draden van bedrog en diefstal. Op haar schoot ligt de driekoppige slang van de ketterij.

Links van de vrouwenfiguur zit een nar met een haspel op een kussen, rechts de Hollandse Leeuw en achter haar prins Maurits met zijn legeraanvoerders.

Aan de overzijde van het water (rechts) staat de Spaanse legeraanvoerder Spinola met een brandglas dat het garen laat ontbranden.

bron 4

In 1650 schrijft een Engelse wolhandelaar:

Vroeger namen wij (uit Spanje) vierduizend balen wol mee naar huis. De Hollanders namen er toen duizend mee, die zij door anderen lieten verschepen, omdat het henzelf verboden was. Tegenwoordig nemen zij vijf- of zesduizend balen mee, en wij niet meer dan twaalf- tot vijftienhonderd per jaar.

bron 5

In 1667 veroveren Zeeuwse oorlogsschepen de kolonie Suriname op de Engelsen. Bij het Verdrag van Breda tussen Engeland en de Republiek wordt afgesproken dat de Engelse onderdanen hun goederen mogen meenemen en de kolonie verlaten. Volgens de Engelsen hebben de Nederlanders de afspraken van dit verdrag niet nageleefd. Als de Engelse koning Karel II in 1672 de Republiek de oorlog verklaart, voert hij deze kwestie aan als één van zijn motieven. De Staten-Generaal reageren op de beschuldiging van de Engelse koning in een brief aan het Engelse parlement:

De eerste moeilijkheid betrof de slaven. Volgens Banister (de Engelse gouverneur van Suriname) konden deze meegenomen worden, zoals bij de capitulatie was overeengekomen. Terwijl het Verdrag duidelijk stelt (...) dat dit voorrecht aan hen niet was toegestaan. Maar omdat wij zo veel als mogelijk Zijne Majesteit van Engeland van dienst wilden zijn, stonden wij het toe. (...) Maar aangezien het doel van het Engelse Hof was om onze kolonie te vernietigen of om ons te dwingen iets niet toe te staan zodat ze een reden hadden om ons aan te klagen, hoe onrechtvaardig ook, bleef het niet bij het wegvoeren van grote aantallen slaven. En omdat ze zelf ook wel zagen dat het niet lang zou duren voordat we nieuwe slaven zouden hebben gekocht, bedachten ze een andere manier om onze suikerplantages, die ze niet graag achterlieten, te vernietigen. Want achteraf wensten ze dat zij hun koperen ketels en andere noodzakelijke apparatuur mee zouden nemen. Ondanks dat deze (...) onlosmakelijk onderdeel zijn van de suikerplantages en daardoor niet verplaatsbaar zijn. Deze eis was zo onredelijk en zo in tegenspraak met wat was afgesproken in de capitulatie, dat wij genoeg reden zouden hebben om dit helemaal af te wijzen. Maar om te laten zien welke waarde wij hechten aan vriendschap met de koning van Engeland, en hoe ver wij wilden gaan om ons te buigen voor al Zijn wensen, stonden wij toe dat zij hun ketels ook meenamen.

De Verenigde Staten en hun federale overheid, 1865-1965

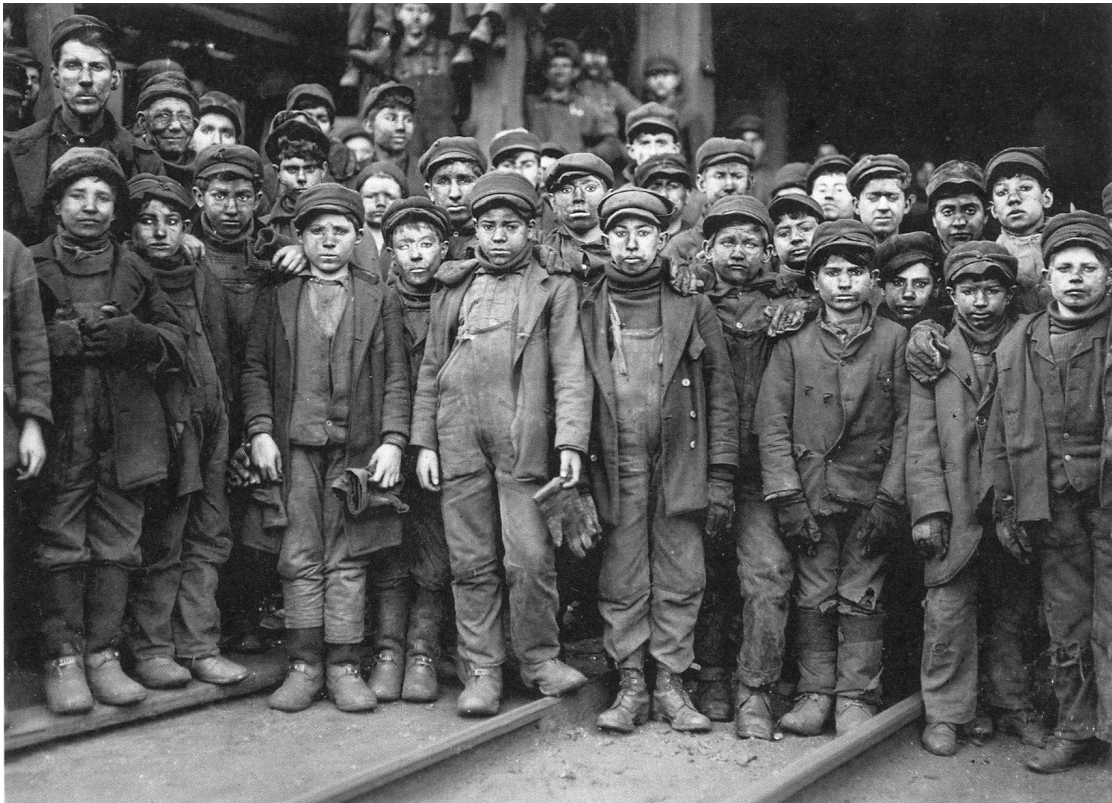
bron 6

In september 1895 wordt in de zuidelijke stad Atlanta een tentoonstelling geopend van landbouw- en nijverheidsproducten. In het vrijwel uitsluitend witte publiek zit ook de Amerikaanse president. Een van de sprekers is dr. Booker T. Washington, een zwarte geleerde en een invloedrijk schrijver:

Geachte president, bestuursleden en andere aanwezigen,
Een derde van de bevolking van het Zuiden bestaat uit negers. Onwetend en onervaren als we in de eerste jaren van ons nieuwe leven waren, dachten we nog te moeten beginnen aan de top en niet aan de basis. We vonden dat een Congresszetel belangrijker was dan grondbezit of technische bekwaamheden, dat verkiezingscampagnes interessanter waren dan het opzetten van een melkveehouderij of een groentekwekerij.
Wanneer u mijn volk de hand reikt, het helpt en aanmoedigt, zoals u in deze streken doet, en de hoofden, handen en harten verder helpt opvoeden, zult u ontdekken dat zij uw ongebruikte land kopen, de verwilderde stukken van uw grond laten bloeien en uw fabrieken draaiende houden. Ondertussen kunt u er in de toekomst, net als in het verleden, zeker van zijn dat u te maken hebt met het meest geduldige, loyale, gezagsgetrouwe en volstrekt niet haatdragende volk dat de wereld ooit heeft gezien. Net zoals we in het verleden onze trouw aan u hebben bewezen, door uw kinderen op te voeden, te waken bij het ziekbed van uw moeders en vaders, om ze vaak diepbedroefd te volgen naar hun laatste rustplaats, zo zullen we ook in de toekomst, op onze eigen bescheiden wijze, naast u staan met een toewijding die geen vreemdeling kan benaderen. Wij zijn bereid om indien nodig ons leven te geven voor het uwe, terwijl onze economische banden verstrengeld zijn met de uwe op een wijze die ze tot één gezamenlijk belang van beide rassen maakt. In sociaal opzicht kunnen we gescheiden zijn als de vingers van een hand, maar als het gaat om ons beider vooruitgang vormen we samen die ene hand.

bron 7

Fotograaf Lewis Hine maakt op 10 januari 1911 in opdracht van het Nationaal Comité Kinderarbeid deze foto in een steenkolenmijn in South Pittston, in de staat Pennsylvania:

Het onderschrift luidt: "The Breaker Boys" (vertaling: "de jongens van de kolenkraker")

Toelichting

In een kolenkraker worden brokken steenkolenerts fijn gemalen. De jongens moeten er onbruikbare stukken uithalen.

bron 8

Bij zijn vertrek naar de conferentie in Versailles, eind 1918, verklaart president Wilson dat hij in het vredesverdrag met Duitsland bepalingen wil opnemen voor de oprichting van een Volkenbond. De *Chicago Tribune* reageert hierop met deze politieke prent:

Toelichting en vertaling:

In de tekstballon staat: "Als er iemand is met een wettige reden waardoor zij niet door de wet met elkaar verbonden zouden kunnen worden, laat hem nu spreken."

Op het boekje staat: "Volkenbond".

Linksonder op het papier staat: "vredesonderhandelingen".

Op de jurk van de bruid staat: "buitenlandse verwickelingen".

Op de borst van de man rechts staat "Amerikaanse Senaat" en op het papier dat hij in zijn hand houdt staat "grondwettelijke rechten".

De bruidegom stelt de Verenigde Staten voor.

bron 9

In juli 1919 vinden in Washington ernstige rassenonlusten plaats. Kort daarna wordt in *The Crisis*, het officiële tijdschrift van de NAACP, een brief afgedrukt van een anonieme zwarte vrouw uit het Zuiden:

De rel in Washington gaf me het gevoel van opwinding dat je maar één keer in je leven hebt. Ik was alleen thuis, toen ik in de krant tussen de regels door las dat onze mannen eindelijk als echte mannen waren opgestaan, hadden teruggeslagen en zich niet langer hadden gedragen als dom, opgejaagd vee. Toen ik door mijn tranen niet meer kon lezen, stond ik op, alleen in mijn kamer, strekte mijn beide handen hoog boven mijn hoofd en schreeuwde: "Oh, dank U, God, dank U!" Als ik me iets herinner van wat hierna gebeurde, is het dat ik languit op mijn bed lag, met mijn vuisten op het kussen sloeg, lachend en huilend, jankend als een kind dat geslagen wordt, van pure vreugde en gekheid. De opgekropte vernedering, het leed en de gruwelen van een leven, een halve eeuw, vielen van me af.

bron 10

Vijf fragmenten uit radiotoespraken van president F.D. Roosevelt in de jaren 1933-1945:

fragment a

De Europeanen, die bezig zijn zichzelf te verdedigen, vragen ons niet om het vechten over te nemen. Zij vragen om de uitrusting, de vliegtuigen, de tanks, de geweren en de vrachtschepen, die hen in staat zullen stellen te vechten voor hun eigen zekerheden. Als we met hen meevoelen, moeten we hen deze wapens geven. Wij moeten het grote arsenaal van de democratie zijn.

fragment b

Ik moet terugdenken aan die avond in maart, vier jaar geleden, toen ik mijn eerste radiopraatje voor u hield. Wij zaten midden in een bankencrisis. Niet lang daarna vroegen we het volk om al het goud dat het bezat aan de regering van de Verenigde Staten te geven. Het herstel dat we nu kunnen zien, toont hoe juist dat beleid was. Maar toen het bijna twee jaar later behandeld werd door het Hooggerechtshof werd het met een meerderheid van vijf tegen vier stemmen ongrondwettig verklaard.

fragment c

De beslissing over de grenzen van Polen was, eerlijk gezegd, een compromis. Ik was het er niet volledig mee eens, dat zeker niet, maar we zijn niet zo ver gegaan als Groot-Brittannië had gewild en ook niet zover als de Sovjet-Unie had gewild. Door ons besluit zal Polen grondgebied in het Noorden en Westen krijgen als compensatie voor het verlies van grondgebied in het Oosten.

fragment d

Op 3 maart 's middags, afgelopen vrijdag een week geleden, waren vrijwel alle banken in het hele land dicht. (...) Het was het moment waarop ik mijn besluit voor de tijdelijke sluiting van de banken bekend heb gemaakt en dit was de eerste daad van mijn regering gericht op het herstel van ons financiële en economische systeem.

fragment e

Landgenoten, de Japanners hebben op laffe wijze de vrede geschonden. Talloze Amerikaanse soldaten en marinepersoneelsleden zijn door de vijandelijke acties gedood. Amerikaanse schepen zijn tot zinken gebracht en Amerikaanse vliegtuigen zijn vernietigd.